

KWESTIONARIUSZ AGRESJI A. BUSSA I M. PERRY'EGO¹

Wstęp

We wprowadzeniu do omówienia metody pomiaru zachowań agresywnych warto nawiązać do pojęcia agresji, gdyż zróżnicowanie podejścia różnych badaczy znajduje wyraz w różnorodności metod jej pomiaru. Jak dotąd nie powstała jedna ścisła definicja agresji - jednak to, co łączy wszystkie współwystępujące definicje to klasyfikacja agresji jako zachowania. Agresję bardzo często wiąże się z wrogością i złością (gniewem), dlatego też wiele kwestionariuszy zawiera podskale sprawdzające właśnie te dwa komponenty. Złość, bowiem może wywoływać silne negatywne emocje, prowadzące do agresywnych reakcji. Pomimo, iż złość niejako toruje drogę agresji, to nie jest ona ani konieczna, ani wystarczająca do jej wywołania. Również, jeśli chodzi o wrogość to jej związek z agresją nie jest bezwyjątkowy i te dwa stany mogą występować osobno. Wynika stąd wniosek iż, pomimo, że agresja w wielu sytuacjach zazębia się z gniewem i wrogością, to jednak są to zupełnie różne, oddzielne konstrukty.

Warto jeszcze wspomnieć, iż agresja to nie tylko zachowanie skierowane bezpośrednio przeciw innemu, ale także przeciwko sobie samemu (autoagresja). Z definicji psychologicznej, agresja to wszystkie działania i zachowania mające na celu wyrządzenie krzywdy czy szkody. Ogólnie, badacze wyróżniają agresję słowną i fizyczną oraz bezpośrednią i pośrednią. Agresja słowna dąży do poniżenia drugiego człowieka a fizyczna skrzywdzenia go, zadania bólu. Jeśli chodzi o agresję bezpośrednią, to tu agresor jest łatwy do zidentyfikowania – rozpoznawalny (np. uderzenie kogoś w twarz). W agresji pośredniej nie ma bezpośredniej obecności ofiary przy akcie agresji (np. plotkowanie). W literaturze dotyczącej agresji można spotkać się również z rozróżnieniem agresji impulsywnej (w odpowiedzi na prowokację) i instrumentalnej (bardziej przemyślanej, agresja jako narzędzie, a nie jako cel sam w sobie). Wydaje się, że brak consensusu, co do jednej obowiązującej definicji agresji powoduje, że wiele kwestionariuszy nie różnicuje precyzyjnie agresji fizycznej i słownej, bezpośredniej i pośredniej oraz impulsywnej i instrumentalnej.²

Agresję mierzyć można na kilka sposobów - za pomocą metod obserwacyjnych, projekcyjnych oraz kwestionariuszy opartych na samoopisie. Kwestionariusz Agresji (*The Aggression Questionnaire, BPAQ*) A.H. Bussa i M. Perry'ego³ z 1992 roku jest najczęściej używanym narzędziem pomiaru agresji, opartym na samoopisie. Stanowi on zmodernizowaną wersję wcześniejszego narzędzia do pomiaru agresji (*Hostility - Guilt Inventory*), opracowanego przez tegoż Arnolda Bussa i Ann Durkee w 1957 roku⁴.

Opis Kwestionariusza

Kwestionariusz BPAQ zawiera 29 pytań, zaprojektowanych do pomiaru tendencji agresywnych (zarówno agresji fizycznej jak i słownej), a także gniewu i wrogości. Zadaniem osoby badanej, wypełniającej kwestionariusz, jest nadanie rang odpowiedziom na poszczególne pytania, w skali od 1 - „zupełnie do mnie nie

¹ Praca napisana w Instytucie „Amity” pod kierunkiem dr Jacka Morawskiego.

² Coccaro Emil F. (ed.): *Questionnaire and Interview Measures of Aggression in Adults*. W: *Aggression. Psychiatric Assessment and Treatment*. Marcel Dekker Inc. New York, 2003, ss. 167-193; Powołane według: *Questia Media America, Inc. www.questia.com*.

³ Buss A., Perry M. (1992): *The Aggression Questionnaire*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 452-459

⁴ Narzędzie to, nazywane też *Buss-Durkee Inventory*, zawiera 75 pytań pogrupowanych w siedem skal (Atak, Wrogość pośrednia, Drażliwość, Negatywizm, Uraza, Podejrzliwość, Agresja słowna), które po zsumowaniu dają ogólny poziom agresji. Najpopularniejszą polską wersję tego narzędzia opracował Choynowski (1972), pod nazwą „Nastroje i Humory”.

pasuje” do 5 – „całkowicie do mnie pasuje”. Odpowiedzi na pytania 9 i 16 punktowane są odwrotnie. W analizie czynnikowej wyodrębniono cztery czynniki: Agresję Fizyczną PA - dziewięć pozycji, Agresję Słowną VA - pięć pozycji, Gniew A - siedem pozycji i Wrogość H - osiem pozycji. Pozycje dotyczące agresji obejmują prawie wyłącznie agresję bezpośrednią. Czas badania tym kwestionariuszem wynosi około 10 minut.

A.H. Buss i M. Perry zwrócili uwagę na to, że zarówno fizyczna jak i słowna agresja wskazują behawioralny komponent ludzkiego zachowania. Gniew łączy się z fizjologicznym pobudzeniem i dlatego odzwierciedla emocjonalny składnik zachowania. Wrogość (uczucia żalu, niechęci i niesprawiedliwości) reprezentuje kognitywny komponent zachowania.

Badanie na próbie 1253 studentów (641 kobiet i 612 mężczyzn) w wieku od 18 do 20 lat potwierdziło wystarczającą zgodność wewnętrzną skal: PA = 0,85, VA = 0,72, A = 0,83, H = 0,77 oraz Wskaźnik Ogólny T = 0,80. Szereg późniejszych badań w grupach młodzieży potwierdziło wysoką zgodność wewnętrzną skal; podobne wyniki, z wyjątkiem Agresji Słownej ($\alpha = 0,50$) otrzymano w próbie przestępców.⁵ Statystyczna stałość wyników testu, po powtórzeniu badania w podgrupie 372 studentów w odstępie 9 tygodni, wynosiła: PA = 0,80, VA = 0,76, A = 0,72, H = 0,72, T = 0,80.

Trafność teoretyczną ustalono korelując wyniki BPAQ z wynikami testów badających różne komponenty osobowości. Wyniki wykazały brak zależności między emocjonalnością a behawioralnymi składnikami agresji, (czyli Agresją Fizyczną i Słowną), i zależność pomiędzy afektywnym (Gniewem) a kognitywnym (Wrogość) wymiarem agresji. Asertywność koreluje silnie z Agresją Słowną, Gniewem i Wskaźnikiem Ogólnym a skłonność do rywalizacji ze wszystkimi czterema wymiarami agresji oraz ze Wskaźnikiem Ogólnym. Autorzy wychycili przy badaniu również interkorelacje czynników ujmujących różne poziomy agresji. Tak więc Agresja Fizyczna silnie koreluje z Agresją Słowną, umiarkowanie zaś z Wrogością. Gniew koreluje z wszystkimi trzema wymiarami agresji. Co zaskoczyło Bussa i Perry’ego, to silna korelacja Gniewu z pozostałymi wymiarami zachowań agresywnych. Tak więc ludzie są bardziej skłonni do agresji (zarówno werbalnej i fizycznej), gdy odczuwają gniew. Doświadczenie gniewu pozostawia natomiast poczucie krzywdy, żalu, co zazębia się ze Skalą Wrogości.

Porównanie średnich w grupach mężczyzn i kobiet pokazało, iż mężczyźni mają wyższy poziom Agresji Fizycznej, Słownej, Wrogości oraz wyższy Wskaźnik Ogólny. W przypadku Gniewu - różnica między grupami nie jest istotna statystycznie.

Polskie wersje kwestionariusza

Kwestionariusz Agresji Bussa i Perry’ego został przetłumaczony na wiele języków, w tym słowacki, hiszpański, włoski, szwedzki, japoński i holenderski. Wartość psychometryczna tych wersji jest podobna do wartości psychometrycznej oryginalnych skal.

Obszernego omówienia oryginalnej publikacji Bussa i Perry’ego dostarcza praca Stanisławy Tucholskiej z Katedry Psychologii Klinicznej i Osobowości Instytutu Psychologii KUL.⁶ Co więcej, praca ta zawiera, w nie opublikowanym tłumaczeniu Z. Uchnasta, wyniki wstępnych badań BPQA w populacji polskiej młodzieży wskazujące, że kwestionariusz ten jest „zwięzłą i zrozumiałą dla badanych techniką samoopisu”, wykazuje wysokie walory psychometryczne także w warunkach polskich i może być wykorzystywany zarówno w pracach badawczych, jaki w praktyce psychologicznej.⁷

⁵ Williams, T. Y. , Boyd, J.C., Cascardi, M. A., Poythress, N. : *Factor structure and convergent validity of the aggression questionnaire in an offender population*. Psychol Assess 8:398-403, 1996.

⁶ Stanisława Tucholska, (1998): Pomiar agresji: Kwestionariusz Agresji A. Bussa i M. Perry’ego. *Studia z Psychologii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*.- T. 9, s. 369-378.

⁷ Stanisława Tucholska, op. cit., ss. 375, 376-377.

Tucholska przytacza wyniki badania BPAQ w próbie 182 osób (95 kobiet i 87 mężczyzn w wieku 18-24 lata). Uzyskane w tej próbie wyniki są zbliżone do amerykańskich. Podobnie, jak w badaniach amerykańskich, wystąpiła współzależność między skalami kwestionariusza, a płcią. Ze względu na trudną dostępność pracy Tucholskiej przytoczymy tu opublikowane przez nią średnie w poszczególnych skalach kwestionariusza. Są one bardzo zbliżone do tych, które uzyskali Buss i Perry, badając kilka lat wcześniej młodzież amerykańską. Wydaje się, że dane te być z pewną ostrożnością stosowane do porównań z wynikami badań klinicznych.

Średnie i odchylenia standardowe w Kwestionariuszu Agresji Buss-Perry⁸

Skala	Kobiety		Mężczyźni	
	M	SD	M	SD
Agresja Fizyczna	18,9	5,7	22.9***	6,4
Agresja Słowna	14,5	2,9	15.7**	3,0
Gniew	19,2	4,9	19.1	4,6
Wrogość	21,8	4,7	23.6*	5,1
Ogółem	74,3	13,4	81.4***	14,8

* P< 0,01, ** P< 0,005, *** P< 0,0001

Ze względu na zwiększające się zapotrzebowanie na narzędzia badające agresję, Instytut „Amity” wystąpił do Autorów BPQA o wyrażenie zgody na opracowanie i udostępnienie polskiej wersji Kwestionariusza Agresji. Dzięki pozytywnej odpowiedzi, możliwy jest obecnie szeroki dostęp do tego kwestionariusza. Tłumaczenie z języka angielskiego na język polski wykonano bardzo starannie. Dla zabezpieczenia trafności wykonano także powtórne tłumaczenie pierwszej wersji polskiej na język angielski i porównano z oryginałem. Tłumaczenie to wykonała dr Barbara Mroziak z Zakładu Psychologii Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie. Pozwoliło ono na dokonanie ostatecznych poprawek, tak, aby wersja polska całkowicie odpowiadała oryginałowi. Będziemy przy tym wdzięczni za wszelkie uwagi na ten temat. Mamy nadzieję, że publikacja BPQA w wersji Amity spotka się z pozytywnym przyjęciem i zaowocuje dalszymi badaniami nad agresją.

⁸ Stanisława Tucholska, op. cit., s. 375

KWESTIONARIUSZ AGRESJI BUSS-PERRY(Wersja Amity¹)

Instrukcja:

Używając poniższej pięciopunktowej skali wskaż, w jakim stopniu każde z poniższych stwierdzeń pasuje lub nie pasuje do Ciebie. Swoje odpowiedzi umieść w kwadratach, które znajdują się przy każdym stwierdzeniu wstawiając w nie odpowiednią cyfrę:

- 1 – zupełnie do mnie nie pasuje
- 2 – trochę do mnie nie pasuje
- 3 – trudno powiedzieć
- 4 – trochę do mnie pasuje
- 5 – całkowicie do mnie pasuje

1.	Niektórzy z moich kolegów uważają, że jestem „w gorącej wodzie kąpany”.		A
2.	Gdybym musiał użyć przemocy, żeby chronić moje prawa – zrobię to.		PA
3.	Kiedy ludzie są dla mnie szczególnie mili – zastanawiam się, czego ode mnie chcą.		H
4.	Mówię otwarcie moim przyjaciołom, jeżeli nie zgadzam się z nimi.		VA
5.	Czasem bywam tak rozdrażniony, że niszczę jakieś rzeczy.		PA
6.	Kiedy inni nie zgadzają się ze mną, nie mogę się powstrzymać, aby się nie posprzeczać.		VA
7.	Nie wiem, dlaczego czasem jestem tak bardzo zawzięty.		H
8.	Bywają chwile, że nie potrafię zapanować nad chęcią, żeby kogoś nie uderzyć.		PA
9.	* Jestem osobą bardzo zrównoważoną.		A
10.	Jestem podejrzliwy wobec obcych, którzy zachowują się bardzo przyjaźnie.		H
11.	Wzbudzam lęk u ludzi, których znam.		PA
12.	Łatwo się wściekam, ale równie szybko się uspokajam.		A
13.	Kiedy ktoś mnie prowokuje, mogę go uderzyć.		PA
14.	Kiedy ludzie mnie złoścą, mówię im, co o nich myślę.		VA
15.	Czasami pękam z zazdrości.		H
16.	* Nie jestem w stanie wyobrazić sobie, żeby kogokolwiek uderzyć.		PA
17.	Czasami czuję, że wszystko jest przeciwko mnie.		H
18.	Mam trudności, żeby zapanować nad swoją złością.		A
19.	Kiedy jestem zawiedziony, denerwuję się.		A
20.	Czasem czuję, że ludzie śmieją się ze mnie za moimi plecami.		H
21.	Często nie zgadzam się z innymi ludźmi.		VA
22.	Jeżeli ktoś mnie uderzy, oddaję mu.		PA
23.	Czasem czuję się jak beczka prochu – gotowa żeby wybuchnąć.		A
24.	Wydaje mi się, że inni ludzie mają na ogół więcej szczęścia ode mnie.		H
25.	Są ludzie, którzy drażnią mnie do tego stopnia, że dochodzi do rękoczynów.		PA
26.	Wiem, że „przyjaciele” obmawiają mnie za moimi plecami.		H
27.	Moi znajomi mówią, że jestem trochę kłótlivy.		VA
28.	Czasami unoszę się gniewem bez wyraźnego powodu.		A
29.	Wdaję się w bójki trochę częściej, niż przeciętna osoba.		PA

¹ © Instytut Amity 2005. Za zgodą Autorów. Źródło: Buss A., Perry M. (1992): The Aggression Questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 6, 452-459. Kwestionariusz może być używany do celów badawczych z powołaniem się na źródło i wersję bez uzyskiwania zgody. Użycie w innym celu wymaga pisemnej zgody Instytutu Amity.

Obliczanie wyników:

Odpowiedzi w dwóch pozycjach kwestionariusza oznaczonych gwiazdkami należy liczyć odwrotnie.

Skala agresji składa się z czterech czynników:

- Agresja Fizyczna (PA),
- Agresja Słowna (VA),
- Gniew (A),
- Wrogość (H).

Ogólny wynik jest sumą wyników uzyskanych przez osobę badaną w zakresie poszczególnych czynników.